

Pregledni naučni rad

UDK 343.1

Dr. sc. Sadržmir Karović, vanredni profesor

Pravni fakultet, Univerzitet u Travniku
Državna agencija za istrage i zaštitu, Bosna i Hercegovina

Dr.sc. Suad Orlić, vanredni profesor

Pravni fakultet Univerziteta u Zenici

ULOGA I ZNAČAJ KRIVIČNOPROCESNIH SUBJEKATA U ISTRAZI

Sažetak: U ovom radu autori su posebnu pažnju posvetili ulozi krivičnoprocesnih subjekata u istrazi, s obzirom na specifičnosti tužilačkog koncepta istrage u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, uvažavajući propisane zakonske nadležnosti. Naime, procesna transformacija iz jedne u drugu procesnu fazu je povezana i uslovljena sa određenim zakonskim uslovima u vezi zadovoljenja standarda dokazivanja. Iz navedenog proizilazi da efikasno vođenje i okončanja krivičnog postupka u cjelini, prije svega zavisi od efikasnosti nadležnih krivičnoprocesnih subjekata u istrazi kao prvoj fazi prethodnog postupka. Okončanje istrage u smislu postupka stavljanja pod optužbu, odnosno podizanja optužnice, zavisi od prikupljenih dokaza u istrazi i utvrđivanja postojanja dokaznog standarda osnovana sumnja. Dakle, intencija autora je da se kritički osvrnu na ulogu i značaj tužioca koji ima teret prikupljanja dokaza, odnosno teret dokazivanja u krivičnom postupku, zatim policije, odnosno ovlaštenih službenih lica koja imaju dominantnu ulogu na provedbenom nivou i suda koji vrši kontrolnu ulogu, te drugih učesnika u ovoj procesnoj fazi (stručna lica, vještak i dr.). S obzirom da se u naučnoj, stručnoj i opštoj javnosti sve više aktualizira i problematizira pitanje (ne)efikasnosti krivičnog pravosuđa, smatramo opravdanim i svrsishodnim da posebnu pažnju posvetimo upravo ulozi i značaju nadležnih krivičnoprocesnih subjekata u istrazi sa posebnim osvrtom na određene teorijsko – praktične dileme i probleme.

Ključne riječi: istraga, krivično djelo, krivični postupak, krivičnoprocesni subjekti.

1. Uvodna razmatranja

U cilju adekvatnijeg i pravilnog razumijevanja pravne prirode koncepta istrage kao prve faze prethodnog postupka ali i krivičnog postupka u cjelini, pitanje nadležnosti, odnosno uloge i značaja krivičnoprocesnih subjekata je od suštinskog značaja. Glavni ili osnovni procesni subjekti su sud (kao samostalni i nezavisni državni organ), tužilac (koji vrši funkciju krivičnog gonjenja) i osumnjičeni, odnosno optuženi koji vrši funkciju odbrane.¹ Pored glavnih ili osnovnih procesnih subjekata u istrazi, posebnu pažnju zavređuju i pomoćni ili sporedni procesni subjekti u istrazi (ovlaštena službena lica, oštećeni, vještaci i dr.) ali i krivičnom postupku u cjelini na planu rasvjetljavanja i rješavanja konkretne krivične stvari. Uvažavajući značajne ili radikalne promjene koncepta istrage u Bosni i Hercegovini koje su nastale kao rezultat zadnje opšte reforme krivičnog procesnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini iz 2003. godine izradom, usvajanjem i stupanjem na snagu zakona o krivičnom postupku na sva četiri nivoa, sa ove vremenske distance moguće je ostvariti kritički osvrt sa posebnim akcentom na efikasnost i pravnu opravdanost i svrsishodnost određenih zakonskih rješenja procesne prirode.

Evidentno je da se nadležni organi, subjekti i agencije za sprovođenje zakona susreću sa brojnim i raznovrsnim izazovima i problemima praktične prirode u zadnje dvije decenije iz čega proizilazi realna potreba pronalaženja adekvatnih zakonskih rješenja na planu otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela i kaznene odgovornosti (krivice).² Dakle, kriminalitet se u određenom smislu „modernizuje“ i u korak s vremenom prati globalne društvene, ekonomske, kulturološke i druge tokove i procese u svijetu.³ Kriminalitet kao realan društveni i pravni fenomen čini sastavni dio naših života i neposredno ili posredno utiče na sve druge oblasti ljudskog djelovanja i egzistencije iz čega proizilazi izražen interes i potreba društva, odnosno države da putem institucionalnog djelovanja nadležnih subjekata stvori povoljan društveni ambijent za razvoj i prosperitet. Nema sumnje da je blagovremeno i efikasno otkrivanje i dokazivanje krivičnih djela, odnosno otkrivanje i procesuiranje izvršilaca i saučesnika, te utvrđivanje kaznene odgovornosti, izuzetno kompleksan i zahtjevan procesni zadatak koji se postavlja pred nadležne krivičnoprocesne subjekte.

Shodno navedenom, u zadnje vrijeme sve više se u naučnim i stručnim raspravama i diskusijama aktualizira i problematizira, te kritički preispituje pitanje adekvatnosti zakonske norme, opravdanosti i svrsishodnosti pojedinih zakonskih rješenja ali i krucijalno pitanje ukupne efikasnosti krivičnog pravosuđa na planu postizanja očekivanih rezultata u

¹ Simović, N.M., Marina, Simović, M. M., Govedarica, M., *Krivično procesno pravo, Uvod i opšti dio, Šesto izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, 2021, 47.

² Karović, S, *Savremeni izazovi u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine – očekivanja i stvarnost*, Uporednopravni izazovi u savremenom pravu – in memorian dr Stevan Antonović, ured, Jovana Rajić Čalić. Beograd: Institut zauporedno pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, 2023, 639-657.

³ Karović, S, *Krivičnopravno suzbijanje organizovanog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini – mogućnosti, izazovi i perspektive*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 55, 4/2018, 838.

vezi sprečavanja i otkrivanja kriminaliteta, odnosno rasvjetljavanja i rješenja konkretnih krivičnih stvari, utvrđivanja kaznene odgovornosti i donošenja ispravnih i zakonitih odluka suda u konačnici. Kada se iscrpe mogućnosti djelovanja drugih grana prava (npr. socijalno pravo, porodično pravo, građansko pravo i dr.) i takvo djelovanje se pokaže nedostatnim, poseže se za krivičnim pravom koje je primarno represivne naravi. S druge strane, krivično pravo je neophodno promatrati istovremeno i kroz prizmu prevencije kriminaliteta, odnosno odvrćanja od vršenja zabranjenih, kažnjivih ponašanja (krivičnih djela).

2. Opšte napomene o konceptu istrage u Bosni i Hercegovini – dvije decenije poslije

Reformom krivičnog procesnog zakonodavstva Bosne i Hercegovine iz 2003. godine, usvojeni su novi zakoni o krivičnom postupku na svim nivoima vršenja vlasti (državni nivo, entitetski nivo⁴: Federacija Bosne i Hercegovine⁵ i Republika Srpska⁶, i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine⁷), s obzirom na kompleksnu ustavnopravnu strukturu koja neposredno determinira način organizacije i funkcionisanja krivičnog zakonodavstva u cjelini. Polazeći od opšte opredijeljenosti i intencije suzbijanja kriminaliteta, odnosno efikasne i energične borbe prije svega protiv specifičnih oblika organizovanog kriminaliteta kao pošasti savremenog doba i korupcije, prihvaćena su i neka nova zakonska rješenja procesne prirode iz anglosaksonskog pravnog sistema koja su na određen način prilagođena i modifikovana realnim potrebama (modifikovan koncept istrage, pojednostavljene forme postupanja, procesna forma posebnih istražnih radnji i dr.). Tranzicioni period u kojem se našla i država Bosna i Hercegovina pred zakonodavca je postavio i određene zahtjeve na planu propisivanja adekvatnih zakonskih rješenja u vezi blagovremenog, efikasnog i zakonitog otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela, te u konačnici utvrđivanja kaznene odgovornosti (krivice). S druge strane, talas reformskih procesa od zakonovca je zahtijevao i poštivanje međunarodnih standarda u pogledu zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda svakog pojedinca bez obzira na njegovu nacionalnu, etničku, vjersku ili rasnu pripadnost, a koja se praktično artikulišu i operacionaliziraju kroz

⁴ Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/5, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 i 65/18.

⁵ Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine - „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13, 59/14 i 74/20.

⁶ Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske - „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21.

⁷ Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine - „Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“ br. 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 21/07, 27/14, 3/19 i 16/20.

katalog prava i univerzalnih garancija osumnjičenog, odnosno optuženog lica u krivičnom postupku.⁸

Shodno navedenom, postupanje nadležnih krivičnoprocesnih subjekata u svim fazama krivičnog postupka je uslovljeno i determinirano restriktivnim zakonskim uslovima procesne prirode, kako bi preduzete, odnosno realizovane aktivnosti, prije svega sve mjere i radnje ali i odluke po prirodi stvari bile ispravne i zakonite. Također, zakonodavac se u zadnje dvije decenije suočio i sa nekim novim fenomenološkim oblicima ispoljavanja kriminaliteta svojstvenim za savremeno doba (npr. različiti oblici visokotehnološkog kriminaliteta i dr.) što po prirodi stvari zahtijeva i određene parcijalne intervencije zakonodavca u vezi krivičnopravne reakcije. Povećana zabrinutost uzrokovana pojavom prijetnji sajber kriminala i potraga za novim načinima zaštite podstiče društvo da postavi zadatak državi da osigura odgovarajući nivo sigurnosti, a naučnoj zajednici da sprovede neophodna savremena istraživanja.⁹ Rapidan razvoj informaciono – komunikacionih tehnologija zahtijeva adekvatan i srazmjeran institucionalni krivičnopravni odgovor i reakciju države putem nadležnih organa, subjekata i agencija za sprovođenje zakona. Informaciona i komunikacijska tehnologija je veoma korisna, a potencijal za kriminal u njoj je takođe veoma velik.¹⁰ Najznačajnije promjene kao rezultat reformskih procesa krivičnog procesnog zakonodavstva primjećujemo upravo u fazi istrage, tačnije u radikalno izmijenjenoj ulozi krivičnoprocesnih subjekata u vezi nadležnosti, na planu preduzimanja određenih istražno – dokaznih aktivnosti, donošenja odluka i dr. Osnovna svrha istrage jeste da se na osnovu preduzetih dokaznih radnji omogući javnom tužiocu da osluči o podizanju optužnice, ili o obustavi istrage.¹¹

Pored navedenog, u vezi postojanja i utvrđivanja materijalnopravnog uslova za pokretanje i sprovođenje istrage kao prve faze prethodnog postupka, zakonodavac je propisao postojanje osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo, a što se razlikuje u odnosu na raniji sudski model istrage gdje je za provođenje istrage bio propisan dokazni standard osnovana sumnja. Iz navedenog primjećujemo da je zakonodavac propisao niži stepen sumnje kao materijalnopravni uslov za pokretanje i sprovođenje istrage. Također, koncept istrage iz 2003. godine inkorporira jedinstvenu istragu, tj. bez predistražnog postupka. Naime, podsjetićemo, ranijim zakonom o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini koji je važio do 2003. godine postojao je predkrivični postupak koji se je pokretao i sprovodio kada se zadovolji postojanje osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo, dok se za sprovođenje istrage zahtijevalo utvrđivanje postojanja dokaznog standarda osnovana sumnja. Kao što je već naprijed naglašeno, koncept istrage iz 2003. godine je prepoznatljiv upravo po znatno izmijenjenim procesnim ulogama

⁸ Zadorozhnaya, A.V., & Karović, S, *Human Rights and Criminal Process: Modern Tendencies*, European and Asian Law Review, 5(3), 15–21. http://dx.doi.org/10.34076/27821668_2022_5_3_15

⁹ Mayorov, V. A, Виктимология цифровой преступности: концепция научного направления, *Victimology of Digital Crime: Research Direction Concept*, Виктимологија, Том 11, No 1, 9. <https://victimolog.ru/index.php/victimo/article/view/620/567>

¹⁰ Syahril, M.A.F, *Cyber Crime in Terms of the Human Rights Perspective*, International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding, Vol. 10, No. 5, 2023, 120.

¹¹ Knežević, S. S, *Krivično procesno pravo, posebni dio, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Centar za publikacije, Niš, 2023, 36.

procesnih subjekata gdje tužilac preuzima dominantu istražno – dokaznu ulogu na planu pokretanja i sprovođenja istrage, odnosno donošenja naredbe o sprovođenju istrage, odlučivanju o izboru izvođenja ili primjene adekvatnih krivičnoprocesnih radnji (opšte radnje dokazivanja, posebne istražne radnje), prikupljanju dokaza u fazi istrage, te donošenju odluke o okončanju konkretne krivične istrage. S obzirom na dominantnu ulogu nadležnog tužioca u fazi istrage, koncept istrage se veoma često naziva i tužilački koncept istrage.

U vezi, nadležnosti, odnosno postupanja policije tj. ovlaštenih službenih lica, primjećujemo (pre)široka ovlaštenja na provedbenom ili izvršnom nivou na planu preduzimanja određenih krivičnoprocesnih radnji, uključujući i ispitivanje osumnjičenog lica u istrazi, a po naredbi nadležnog tužioca i suda u zavisnosti koja se radnja dokazivanja u konkretnom slučaju ima preduzeti. U tom kontekstu, veoma važno je naglasiti nadzor nadležnog tužioca nad radom policije, odnosno ovlaštenih službenih lica, s obzirom da istragom rukovodi upravo nadležni tužilac, iz čega jasno proizilazi da svako samovoljno ili arbitrarno postupanje policije predstavlja put u nezakonitost. Apsolutno isključenje ili izdvajanje nezakonitih dokaza iz spisa po prirodi stvari obavezuje na pravilnu primjenu procesnih zakona, odnosno dosljedno poštivanje restriktivnih zakonskih uslova procesne prirode.

Analizom zakonskog teksta zakona o krivičnom postupku iz država nastalih raspadom bivše Jugoslavije, primjećujemo da je prihvaćen, odnosno usvojen tužilački koncept istrage sa određenim razlikama, npr. u susjednoj Srbiji, postoji predistražni postupak, odnosno nije propisana jedinstvena istraga kao u Bosni i Hercegovini, dok je u Sloveniji zadržan sudski model istrage za određenim izmjenama i modifikacijama. Zato što se shvata i zakonski je uređena kao strogo formalna faza krivičnog postupka, dokazna snaga prikupljenih i izvedenih dokaza u javnotužilačkoj istrazi ostala je ista kao da ih izvodi istražni sudija, iako će dokaze redovno izvoditi javni tužilac, uistinu po pravilima koja su do sada važila za istražnog sudiju.¹²

Konkretni rezultati i efekti reformskih procesa krivičnog procesnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini ali i susjednim državama u zadnje dvije decenije su u fokusu interesovanja i kritičkog preispitivanja naučne, stručne ali i opšte javnosti (mediji, nevladin sektor i dr.) gdje se u prvi plan apostrofira pitanje (ne)efikasnosti na planu otkrivanja i dokazivanja specifičnih oblika organizovanog kriminaliteta i korupcije. Neposredni cilj pokrenutog krivičnog postupka je pravilna promjena odredaba krivičnog zakonika na konkretan slučaj.¹³ Procesuiranje i dokumentovanje „bagatelnih“ slučajeva korupcije praktično „zamagljuje“ stvarno stanje i realnu sliku, s obzirom da tzv. kapitalni slučajevi korpcije uglavnom ostaju izvan dometa organa krivičnog pravosuđa. Analogno navedenom postavljaju se pitanja opravdanosti i svrsishodnosti određenih zakonskih rješenja, uključujući i adekvatnost koncepta istrage, odnosno procesnih normi koje propisuju nadležnosti i ulogu procesnih subjekata na planu pokretanja i sprovođenja istrage, sudske kontrole u fazi istrage, prikupljanja dokaza, prikupljanja dokaza i dr. U nekim stručnim i naučnim raspravama se navode i određene kritike da je raniji sudski

¹² Đurđić, V, *Perspektiva novog modela krivičnog postupka Srbije*, Žurnal za kriminalistiku i pravo, Vol. 20, No. 2, Kriminalističko-policijski univerzitet, Beograd, 2015, 74.

¹³ Knežević, S.S, *Krivično procesno pravo, Opšti dio, Treće, izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Umiverziteta u Nišu, Centar za publikacije, Niš, 2023, 37.

model bio adekvatniji promatrano sa aspekta zakonitosti prikupljanja dokaza i tereta dokazivanja u krivičnom postupku. Dakle, postavlja se pitanje da li nadležni tužilac ima preširoka ovlaštenja u fazi istrage, te da li je neophodno uspostaviti i propisati adekvatnije mehanizme kontrole nad radom tužioca, u cilju postizanja većeg stepena efikasnosti i zakonitosti u postupanju, te eventualno sprečavanja ili onemogućavanja samovoljnog postupanja ili neisparvnog postupanja tužioca. Ovo pitanje dobija posebno na značaju ako se uzme u obzir da praktično od efikasnosti tužioca u fazi istrage i konkretnih rezultata na planu prikupljanja potrebnih dokaza u istrazi, neposredno zavisi i zadovoljenje standarda dokazivanja koji je materijalnopравни uslov za procesnu transformaciju, tačnije prelazak u narednu procesnu fazu (stavljanje pod optužbu/podizanje optužnice).

Također, efikasnost krivičnog postupka u cjelini neposredno zavisi od stručnog, savjesnog i odgovornog postupanja nadležnog tužioca, s obzirom da je teret dokazivanja postojanja krivičnog djela i kaznene odgovornosti (krivice) na glavnom pretresu, odnosno dokaznom postupku kao centralnom stadiju, upravo na nadležnom tužiocu. Pored ostvarivanja adekvatnije sudske kontrole nad radom nadležnog tužioca u istrazi ali i u drugim procesnim fazama krivičnog postupka, neophodno je aktualizirati i problematizirati i pitanje adekvatne instruktivne kontrole nad radom nadležnog tužioca sa ciljem otklanjanja određenih nedostataka, odnosno redukcije nepravilnosti u radu.

Uvažavajući da je od zadnje opšte reforme krivičnog procesnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini prošlo nešto više od dvije decenije, sa ove vremenske distance moguće je izvršiti sveobuhvatnu i svestranu analizu, te kritičko preispitivanje i sagledavanje postojećih zakonskih rješenja na planu prepoznavanja i identifikacije određenih nedostataka u kontekstu adekvatnosti zakonske norme, a u ove aktivnosti neophodno je uključiti istovremeno stručnu i naučnu javnost.

3. Otkrivačka i dokazna uloga i značaj policije u istrazi sa osvrtom na saradnju sa tužilaštvom

Analizom zakonskog teksta, odnosno normi važećih procesnih zakona u Bosni i Hercegovini na sva četiri nivoa primjećujemo da je zakonodavac propisao značajnu otkrivačku i dokaznu ulogu policiji, odnosno ovlaštenim službenim licima u istrazi kao prvoj fazi prethodnog postupka. Usporednom analizom policijskih sustava država iz okruženja (Srbija, Crna Gora, Hrvatska, Slovenija, Makedonija) ali i šire, evidentno je da je sprječavanje i otkrivanje kaznenih djela primarna aktivnost policije odnosno ovlaštenih službenih osoba s akcentom na prevenciju kriminaliteta.¹⁴ Međutim, u cilju pravilnog razumijevanja uloge i značaja policije u istrazi, neophodno je uspostaviti i naglasiti jasnu liniju razgraničenja tj. diferencijaciju između otkrivanja postojanja krivičnih djela i

¹⁴ Karović, S, Orlić, S, *Otkrivačka, istražna i dokazna uloga ovlaštenih službenih osoba u kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*, Policija i sigurnost, god. 9, br. 1-2, Ministarstvo unutarnjih poslova R. Hrvatske, Policijska akademija, Zagreb, 2020, 117.

spvođenja istrage, odnosno preduzimanja određenih krivičnoprocesnih radnji od strane ovlaštenih službenih lica policije pod nadzorom postupajućeg, odnosno nadležnog tužioca. U otkrivačkoj fazi, ovlaštena službena lica policije obavljaju redovne poslove i zadatke iz nadležnosti operativno samostalno i nezavisno od tužilaštvo, odnosno tužioca primjenjujući policijska ovlaštenja propisana Zakonom o policijskim službenicima (prevencija kriminaliteta, javni red i mir, kontrola poštivanja saobraćajnih propisa od strane učesnika u saobraćaju i dr.) sve do momenta utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo. Sem toga, pravilnim usmjeravanjem sopstvene djelatnosti, a to znači organizovanim, planskim, smišljenim postupanjem i usredsređivanjem pažnje na pojave i ponašanja ko sebe, ovlašćena službena lica neposredno će zapaziti i na taj način dolaziti do saznanja o kriminalnim deliktima i učiniocima.¹⁵ U tim situacijama ovlaštena službena lica policije imaju propisanu dužnost u skladu sa odredbama važećih procesnih zakona obavještavanja nadležnog tužioca u cilju preduzimanja određenih krivičnoprocesnih radnji pod nadzorom nadležnog tužioca, kako bi sve preduzete aktivnosti imale procesnu formu. Dakle, ovlaštena službena lica od momenta utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo i obavještavanja nadležnog tužioca pismeno ili usmeno u hitnim ili nedoložnim situacijama, postupaju pod nadzorom nadležnog tužioca što znači da ovlaštena službena lica policije ne mogu sprovođiti istragu, odnosno ne mogu sprovođiti određene krivičnoprocesne mjere i radnje samostalno i nezavisno od nadležnog tužioca.

Nakon utvrđivanja materijalnopravnog uslova (osnov sumnje) za pokretanje i sprovođenje istrage od strane nadležnog tužioca preduzimanje istražno – dokaznih aktivnosti od strane ovlaštenih službenih lica policije mora biti pod nadzorom nadležnog tužioca koji rukovodi istragom. S obzirom na vrstu i prirodu poslova i zadataka iz nadležnosti policije, te njihovu preventivnu ulogu, odnosno prisustvo i operativnost na terenu na planu sprečavanja i otkrivanja krivičnih djela, ovlaštena službena lica imaju realnu mogućnost da prikupe inicijalna ili početna saznanja o postojanju osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo. Također, ovlaštena službena lica policije sarađuju sa drugim organima, subjektima i agencijama za sprovođenje zakona (zdravstvene ustanove, carinska služba, porezna uprava, službe socijalne zaštite i dr.) na planu razmjene informacija i podataka, tako da mogu i na taj način prikupiti inicijalna saznanja koja ukazuju na postojanje određenog krivičnog djela. U cilju utvrđivanja postojanja materijalnopravnog uslova za pokretanje i sprovođenje istrage, ovlaštena službena lica u pravilu provjeravaju osnovanost saznanja iz više izvora.

S druge strane, prikupljanje dokaza od strane ovlaštenih službenih lica policije zavređuje posebnu pažnju promatrano kroz prizmu zakonitosti, odnosno zadovoljenja restriktivnih zakonskih uslova procesne prirode, s obzirom da se sudska odluka kojom se konkretna krivična stvar u konačnici rješava ne može zasnivati na nezakonitim dokazima. U suprotnom, ukoliko bi ovlaštena službena lica policije samostalno i nezavisno sprovođila određene istražno –dokazne aktivnosti tj. određene krivičnopravne radnje bez obavještavanja nadležnog tužioca i ostvarivanja njegovog nadzora nad njihovim radom, takvi dokazi koji su prikupljeni u „kvazi istrazi“ ne bi bili zakoniti, odnosno ne bi bili pravno prihvatljivi i kao takvi se ne bi mogli koristiti za efikasno vođenje i okončanje

¹⁵ Aleksić, Ž, Škulić, M, *Kriminalistika, Deseto izdanje*, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, Centar za izdavaštvo i informisanje, Beograd, 2018, 52.

krivičnog postupka. Također, postupanje ovlaštenih službenih lica policije na naprijed opisani način impliciraju po prirodi stvari i utvrđivanje postojanja odgovornosti (disciplinske i kaznene), s obzirom da se primjenom određenih krivičoprocesnih radnji neposredno zadire u osnovna prava i slobode građana (npr. pravo na privatnost, slobodu kretanja i dr.).

Iz naprijed navedenog proizilazi suštinska procesna važnost i značaj jasne diferencijacije između otkrivanja postojanja krivičnih djela, i s druge strane, pokretanja, odnosno sprovođenja istrage, kako bi se izbjeglo samovoljno ili arbitrarno postupanje i različiti oblici zloupotrebe od strane lica kojima su zakonom povjerena ovlaštenja na planu primjene zakona. Nakon utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo, ovlaštena službena lica na provedbenom ili izvršnom planu imaju dominantnu istražno – dokaznu ulogu i značaj, s obzirom da nadležni tužilac značajne, brojne i raznovrsne istražno – dokazne aktivnosti povjerava na izvršenje upravo njima, uključujući opšte radnje dokazivanja i posebne istražne radnje. Propisivanje posebnih istražnih radnji kao izdvojene kategorije dokaznih radnji i njihova primjena u praktičnom smislu je srazmjeran odgovor države, tj. organa krivičnog gonjenja na sve složenije pojavne oblike savremenog organizovanog kriminala u cilju efikasnije borbe protiv tog vida kriminala i procesuiranja krivično odgovornih lica.¹⁶

Također, polazeći od činjenice da ovlaštena službena lica policije na terenu neposredno izvršavaju naredbe nadležnog tužilaštva i suda, po prirodi stvari imaju i realnu mogućnost da iniciraju i predlažu nadležnom tužiocu primjenu određenih krivičoprocesnih radnji, a koji donosi odluku o opravdanosti i svrsishodnosti izvođenja ili primjene predložene krivičoprocesne radnje u konkretnom slučaju. S obzirom na nove fenomenološke oblike kriminaliteta (npr. visokotehnoški/sayber kriminalitet, privredni i finansijski kriminalitet, krivična djela terorizma i dr.) u fazi istrage pored ovlaštenih službenih lica policije angažuju se i stručna lica raznih profila u zavisnosti od vrste i prirode konkretne krivične stvari.

Pored sprovođenja istražno – dokaznih aktivnosti, odnosno neposredne primjene krivičoprocesnih radnji, ovlaštena službena lica pored klasične istrage, sprovode i brojne i raznovrsne istražno – dokazne aktivnosti na planu sprovođenja finansijske istrage po naredbi nadležnog tužioca. Primjena mjere oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom opravdana je iz restorativnih razloga, jer niko ne može ostvariti ili zadržati korist od nekoga oblika „neprava“; kao i iz preventivnih razloga, jer kriminalce najviše boli oduzimanje imovine, odnosno stavljanje u izgled da će se nezakonito stečena imovina oduzeti, obezvrjeđuje se motivacija potencijalnih počinitelja.¹⁷

Naime, izvršenje određenih krivičnih djela implicira, odnosno podrazumijeva i sticanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, tako da se opravdanost i svrsishodnost sprovođenja finansijske istrage od strane ovlaštenih službenih lica policije pod nadzorom nadležnog tužioca manifestuje u identifikaciji i utvrđivanju nelegalno stečene imovine u cilju privremenog, odnosno trajnog ili proširenog oduzimanja, a u skladu sa restriktivnim zakonskim uslovima. U prvom redu radi se o krivičnim djelima iz kataloga finansijskog

¹⁶ Karović, S, *Posebne istražne radnje u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine*, Civitas, Vol. 2, No. 4, Fakultet za pravne i poslovne studije Dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, 2012, 24.

¹⁷ Buha, M, *Finansijske istrage u Bosni i Hercegovini*, CRIMEN, XIV 1/2023, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, 2023, 82.

kriminaliteta i korupcije, specifičnim oblicima organizovanog kriminaliteta (zloupotreba opojnih droga, trgovina ljudima, pranje novca i dr.), te drugih krivičnih djela koja po prirodi krivične stvari impliciraju nelegalno sticanje imovinske koristi. Bez pretjerivanja možemo reći – od momenta kada je prvi put upotrijebljen – izraz organizovani kriminalitet jedan je od najkontraverznijih pojmova kojim se operiše u humanitarnim naukama.¹⁸

U tom kontekstu značajno je apostrofirati da je zakonodavac je pored redovnog oduzimanja, propisao i prošireno oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom u slučaju kada se krivični postupak vodi za krivična djela iz glava XVII, XVIII, XIX, XXI, XXIa i XXII ovog zakona, kada sud može odlukom oduzeti i onu imovinsku korist prihod, profit ili drugu korist iz imovinske koristi za koju tužilac pruži dovoljno dokaza da se opravdano vjeruje da je takva imovinska korist, prihod, profit ili druga korist iz imovinske koristi pribavljena izvršenjem ovih krivičnih djela, a počinitelj nije pružio dokaze da je korist pribavljena zakonito.¹⁹ Kada je u pitanju rukovodna i nadzorna uloga u vezi sprovođenja finansijske istrage, primjećujemo da nadležni tužilac rukovodi i vrši nadzor nad radom ovlaštenih službenih lica policije i eventualno drugih službenih lica koja su uključena u realizaciju određenih aktivnosti kao što je slučaj i kod klasične istrage. Prilikom sprovođenja finansijske istrage, primjećujemo važnu otkrivačku, istražnu i dokaznu ulogu i značaj ovlaštenih službenih lica policije, s obzirom da isti u principu iniciraju i predlažu nadležnom tužiocu sprovođenje istrage kada se steknu uslovi (npr. sumnjive finansijske transakcije i dr.). Ono što je posebno značajno jeste da se pokretanje i sprovođenje finansijske istrage inicira u ranoj fazi istrage, kako bi se blagovremenim, efikasnim i zakonitim djelovanjem spriječilo ili onemogućilo raspolaganje nelegalno stečenom imovinom (prikrićivanje, prenos, prodaja itd.). Adekvatnost državne (institucionalne) reakcije na kriminalitet upravo se ispoljava primjenom adekvatne krivičnopravne sankcije i krivičnopravne mjere, odnosno oduzimanjem imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom u skladu sa restriktivnim zakonskim uslovima za njihovu primjenu od strane nadležnih krivičnoprocesnih subjekata. U vezi iniciranja i primjene krivičnopravne mjere oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, neophodno je navesti da se to odnosi i na imovinu izvan Bosne i Hercegovine.

4. Rukovodna i nadzorna uloga tužioca u istrazi: blagovremenost, efikasnost i zakonitost

Koncept istrage u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, prepoznaje nadležnog tužioca kao glavnog i jedinog autoriteta na planu pokretanja i sprovođenja istrage, odnosno izdavanja naredbe o sprovođenju istrage kada je utvrđeno postojanje osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo. Zakonodavac je isključivo tužiocu povjerio ovlašćenja kada je u pitanju pokretanje i sprovođenje istrage iz čega proizlazi i najveća odgovornost upravo tužioca, koji se stara o tome da cjelokupno

¹⁸ Ignjatović, Đ, Škulić, M, *Organizovani kriminalitet, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za izdavaštvo, Beograd, 2019, 23.

¹⁹ Detaljnije vidjeti: Član 110a stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

postupanje u okviru istrage bude u skladu s odredbama Zakona o krivičnom postupku.²⁰ Na taj način tužilac je postao gospodar (*dominus litis*) jedne veoma značajne, a ujedno i delikatne faze krivičnog postupka od koje uveliko zavisi i sam ishod krivičnog postupka.²¹ Prepoznamo bitnu ili suštinsku razliku u odnosu na raniji sudski model istrage koji je važio do 2003. godine, odnosno prije usvajanja novih procesnih zakona u Bosni i Hercegovini, s obzirom da sada tužilac preuzima dominantnu istražno - dokaznu ulogu u istrazi, uključujući i prikupljanje dokaza. Dakle, također, subjekt bez kojeg krivični postupak nije moguće pokrenuti, niti se on može odvijati bez tužiteljeva optužnog zahtjeva do okončanja postupka.²²

Naime, kada je ispunjen navedeni materijalnopравни uslov, nadležni tužilač autonomno i samostalno donosi odluku o izdavanju naredbe o sprovođenju istrage i sprovođenju adekvatnih krivičnoprocesnih radnji u zavisnosti od vrste i prirode konkretnog krivičnog djela, način izvršenja, pričinjene štete i drugih specifičnosti. Iz navedenog proizilazi da nadležni tužilac nije dužan prethodno pribaviti bilo kakvu saglasnost ili odobrenje od strane suda za pokretanje i sprovođenje određene krivične istrage. Identična je situacija i kada je u pitanju pokretanje i sprovođenje finansijske istrage, s obzirom da i u ovom slučaju nadležni tužilac, također, autonomno i samostalno donosi odluku o izdavanju naredbe o sprovođenju finansijske istrage. Rukovodna i nadzorna uloga tužioca nad radom ovlaštenih službenih lica počinje od momenta utvrđivanja postojanja osnova sumnje da je izvršeno konkretno krivično djelo. Od tog momenta, praktično ostvaruje se veoma intenzivna i dinamična saradnja između ovlaštenih službenih lica policije i nadležnog tužioca na planu blagovremenog izvještavanja (pismeno i usmeno), održavanja povremenih radnih sastanaka, razmjene podataka i informacija, konsultacija i dr.

U tom kontekstu, sve opšte radnje dokazivanja i posebne istražne radnje koje se u konkretnom krivičnom predmetu primjenjuju zahtijevaju proaktivan odnos i angažman nadležnog tužioca. Zakoni o krivičnom postupku nisu izričito propisali koje istražno – dokazne aktivnosti preduzima nadležni tužilac, a koje ovlaštena službena lica, tako da nadležni tužilac opet autonomno i samostalno odlučuje da li će i u kojoj mjeri neposredno učestvovati u preduzimanju određenih radnji dokazivanja (npr. ispitivanje osumnjičenog, vršenje uviđaja ili dr.) ili će iste u cjelosti povjeriti na izvršenje ovlaštenim službenim licima policije.

Međutim, neophodno je naglasiti da od profesionalne posvećenosti, stručne osposobljenosti i ličnog angažmana nadležnog tužioca na operativnom ili provedbenom nivou neposredno zavisi konačan ishod istrage na planu prikupljanja potrebnih dokaza za podizanje optužnice ali i efikasno vođenje i okončanje krivičnog postupka. Posebnu pažnju zavređuje prikupljanje potrebnih dokaza od koji zavisi zadovoljenje ili utvrđivanje dokaznog standarda osnovana sumnja. Naime, u članu 35. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine zakonodavac je propisao prava i dužnosti nadležnog tužioca,

²⁰ Karović, S, *Tužilački koncept istrage u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova, Fakultet pravnih nauka, Sveučilište/Univerzitet „Vitez“, Vitez, broj 4, 2013, 168.

²¹ Pivić, N, *Koncept istrage prema krivičnoprocesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine*, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, broj 19, godina 10, 2017, 10.

²² Halilović, H, *Krivično procesno pravo, Knjiga prva: Uvod i temeljni pojmovi*, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu, 2021, 95.

odnosno da osnovno pravo i osnovna dužnost tužioca otkrivanje i gonjenje počilaca krivičnih djela koja su u nadležnosti Suda. U stavu 2. član 35. istog zakona, navodi se da tužilac ima pravo i dužan je: a) odmah po saznanju da postoje osnovi sumnje da je počinjeno krivično djelo preduzme potrebne mjere u cilju njegovog otkrivanja i sprovođenja istrage, pronalaženja osumnjičenog, rukovođenja i nadzora nad istragom, kao i radi upravljanja aktivnostima ovlašćenih službenih lica vezanim za pronalaženje osumnjičenog i prikupljanje izjava i dokaza, b) sprovede istragu u skladu s ovim zakonom, c) daje imunitet u skladu s članom 84. ovog zakona, d) zahtijeva dostavljanje informacija od strane državnih organa, preduzeća, pravnih i fizičkih lica u Bosni i Hercegovini, e) izdaje pozive i naredbe i predlaže izdavanje poziva i naredbi u skladu s ovim zakonom, f) naredi ovlašćenom službenom licu da izvrši naredbu izdatu od strane Suda u skladu s ovim zakonom, g) utvrđuje činjenice potrebne za odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu u skladu sa članom 197. ovog zakona i o oduzimanju imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom u skladu sa članom 392. ovog zakona, h) predlaže izdavanje kaznenog naloga u skladu s članom 334. ovog zakona, i) podiže i zastupa optužnicu pred Sudom, j) podnosi pravne lijekove, k) obavlja i druge poslove određene zakonom. Također, u stavu 3. član 35. istog zakona se navodi da u skladu sa st. 1. i 2. ovog člana, svi organi koji učestvuju u istrazi dužni su da o svakoj preduzetoj radnji obavijeste Tužioca i da postupaju po svakom njegovom zahtjevu. Analizom propisanih prava i dužnosti nadležnog tužioca prepoznamo njegovu dominantnu ulogu u fazi istrage na planu: 1) pokretanja i sprovođenja istrage (naredba o sprovođenju ili nesprovođenju istrage), 2) donošenja odluke o izboru sprovođenja određenih krivičnoprocesnih radnji (opštih radnji dokazivanja i posebnih istražnih radnji) u skladu sa zakonom, 3) rukovođenja istragom u cjelosti, 4) vršenja nadzora nad radom ovlašćenih službenih lica policije i drugih ovlašćenih lica koja postupaju po njegovoj naredbi, 5) donošenja odluke o stavljanju pod optužbu, odnosno podizanju optužnice ili obustavi istrage ukoliko nije utvrđeno postojanje osnovane sumnje.

Također, sprovođenje finansijske istrage pod po naredbi i nadzorom nadležnog tužioca povjereno je ovlašćenim službenim licima policije, posebno kada se radi o istragama u krivičnim predmetima koji se odnose na specifične oblike organizovanog kriminala i korupcije ali i drugim krivičnim djelima koja po prirodi krivične stvari impliciraju pribavljanje nezakonito stečene imovine. Dakle, i prilikom pokretanja i sprovođenja finansijske istrage dominantna istražno - dokazna uloga pripada nadležnom tužiocu koji rukovodi i vrši nadzor nad radom ovlašćenih službenih lica policije prilikom neposredne realizacije određenih aktivnosti na izvršnom ili provedbenom nivou. U vezi blagovremenog, efikasnog i zakonitog sprovođenja finansijske istrage neophodno je apostrofirati nekoliko ključnih ili prioritarnih pitanja koja se odnose na zakonski okvir i harmonizaciju domaćih (nacionalnih) propisa sa međunarodnim standardima, adekvatnu institucionalnu i međusektorsku saradnju na operativnom ili provedbenom nivou (npr, blagovremeno i efikasno pribavljanje informacija i podataka te relevantne dokumentacije), adekvatna međunarodna saradnja u krivičnim stavrma, stručno usavršavanje i specijalizacija sudija, tužilaca, istražitelja i drugih učesnika u sprovođenju finansijske istrage, način tretiranja kriptoimovine i dr.

5. Kontrolna uloga suda u istrazi

S obzirom na koncept istrage, odnosno njegovu, pravnu prirodu i zakonska rješenja koja su preuzeta i na određen način modifikovana realnim potrebama i specifičnostima u krivičnoprocesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, primjećujemo da je uloga suda u fazi istrage pasivna. Nadležnosti, odnosno ovlaštenja istražnog sudije koja je imao prema sudskom modelu istrage, prenesena su na nadležnog tužioca, tako da je koncept istrage suštinski izmijenjen. Sudac za prethodni postupak je supstitut istražnog suca.²³ Naime, prema tužilačkom konceptu istrage, kao što je već naprijed navedeno, dominantnu istražno – dokaznu ulogu ima nadležni tužilac dok je uloga suda kontrolnog karaktera i odnosi se prvenstveno na poštivanje kataloga prava osumnjičenog lica, s obzirom da se primjenom određenim krivičnoprocesnih radnji neposredno zadire u osnovna ljudska prava i slobode.

Primjena ili izvođenje određenih krivičnoprocesnih radnji, tačnije određenih opštih radnji dokazivanja i svih posebnih istražnih radnji, uslovljeno je pribavljanjem, odnosno izdavanjem naredbe od strane suda, tj. sudije za prethodni postupak koji u svakom konkretnom zahtjevu nadležnog tužioca cijeni njegovu osnovanost u smislu primjene predložene krivičnoprocesne radnje. Dakle, kontrolna uloga suda u fazi istrage kao prvog dijela prethodnog postupka odvija se kroz aktivnosti sudije za prethodni postupak (izdavanje naredbi, rješenja). Jedna od specifičnih uloga suda u istražnom postupku je sudsko obezbjeđenje dokaza u kojem sud uzima aktivnije učešće u obezbjeđivanju dokaza za koje postoji opasnost da se u vrijeme suđenja neće moći izvesti pred sudom.²⁴

6. Položaj osumnjičenog lica u istrazi

U katalogu osnovnih pojmova propisano je da se pod pojmom osumnjičenog podrazumijeva osoba za koju postoje osnovi sumnje da je počinila krivično djelo.²⁵ Osumnjičeno lice u fazi istrage praktično i nije obaviješteno da se protiv njega vodi određena istraga, odnosno sprovode određene istražne aktivnosti sve do momenta preduzimanja određenih istražnih radnji kojima se ograničavaju određena prava i slobode građana kao što su npr. radnja pretresanja ili ispitivanje osumnjičenog lica kada se praktično osumnjičeno lice obavještava o osnovama sumnje protiv njega. Osumnjičeni već na prvom ispitivanju mora biti obaviješten o djelu za koje se tereti i o osnovama sumnje protiv njega i da njegov iskaz može biti korišćen kao dokaz u daljnjem toku postupka.²⁶ Praktično od momenta saznanja ili obavještavanja o djelu za koje se tereti i o osnovama sumnje protiv njega, osumnjičeno lice ostvaruje pravo na odbranu (materijalnu i formalnu) u zavisnosti od vrste i prirode krivičnog djela, propisane kazne i drugih specifičnosti. Osumnjičenom, odnosno optuženom se mora omogućiti da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete i da iznese sve činjenice i dokaze koji mu idu u korist.²⁷

²³ Primorac, D, *Istraga u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu lege lata i de lege ferenda*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Vol. IV, No. 1, Akademija pravnih znanosti Hrvatske, Zagreb, 2013, 62.

²⁴ Simović, N.M, Simović, M.M, *Istraga u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine*, Strani pravni život, 3/2011, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011, str. 218.

²⁵ Član 20 tačka a) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

²⁶ Član 6. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

²⁷ Član 6. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

Osumnjičeni, odnosno optuženi nije dužan iznijeti svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja.²⁸

Iz navedenog primjećujemo da je uloga osumnjičenog lica i njegovog branioca ugalvnom pasivna, s obzirom da se primarno odnosi na ostvarivanje prava u smislu zaštite ustavnih prava i sloboda osumnjičenog lica. Također, neophodno je naglasiti da se pravo na odbranu ne ostvaruje u punom kapacitetu u fazi istrage, cijeneći prije svega pravnu prirodu istrage i dominantnu ulogu nadležnog tužioca, te da u ovoj procesnoj fazi ne dolazi do izražaja u punom kapacitetu načelo kontradiktornosti.²⁹ Također, prilikom preduzimanja radnje dolazivanja ispitivanje osumnjičenog neophodno je apostrofirati član 78. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine koji se odnosi na pouke osumnjičenog o njegovim pravima. U suprotnom, ako je postupljeno protivno odredbama ovog člana, na iskazu osumnjičenog ne može se zasnivati sudska odluka.³⁰ Pored navedenih prava, osumnjičeni ima i određene i dužnosti kao što su dužnost da dopusti da bude predmet dokazivanja, dužnost da se odazove na pozive organa krivičnog postupka i dužnost poštivanja suda, odnosno procesna disciplina i red u sudu.

7. Uloga i položaj ostalih učesnika u istrazi

Pored glavnih ili osnovnih krivičnoprocesnih subjekata važno je navesti i ulogu oštećenog u fazi istrage. Naime, uloga oštećenog u fazi istrage je gotovo u potpunosti pasivna, s obzirom da se istraga, odnosno istražne aktivnosti sprovode bez prethodnog obavješćavanja oštećenog. Jedina obaveza prema oštećenom licu od strane nadležnog tužioca u istrazi se ispoljava o obavezi obavješćavanja oštećenog u vezi mogućnosti stavljanja prijedloga za privremenu mjeru obezbjeđenja imovinskopravnog zahtjeva. Također, pored navedenog, oštećeni ima pravo uložiti pritužbu na odluku tužioca o nesprovođenju, odnosno obustavi istrage. I pored razvoja viktimologije koja se izdvojila iz okrilja kriminologije u samostalnu nauku, primjećujemo da su prava oštećenog, posebno u fazi istrage još uvijek znatno ograničena, odnosno pasivna, iako se radi o licu čija su prava i slobode povrijeđeni, odnosno ugroženi konkretnim krivičnim djelom koje je predmet krivične istrage. U zadnje dvije decenije, u fazi istrage se sve više angažuju i stručna lica iz pojedinih specifičnih oblasti, čija znanja i vještine omogućavaju blagovremeno, efikasno i zakonito preduzimanje istražnih radnji, odnosno prikupljanje potrebnih dokaza neophodnih za efikasno vođenje i okončanje krivičnog postupka (npr. stručnjak iz oblasti informaciono – komunikacionih tehnologija kada su u pitanju razni oblici visokotehnološkog/sayber kriminaliteta, ekonomski stručnjaci za oblast finansijskog kriminaliteta i korupcije dr.). Također, jedan od sporednih ili pomoćnih krivičnoprocesnih subjekata je i branitelj koji vrši formalnu odbranu. U grupu sporednih ili pomoćnih krivičnoprocesnih subjekata ubrajaju se i svjedoci i vještaci kao dokazni izvori.

8. Zaključak

²⁸ Član 6. stav 3. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

²⁹ Karović, S, Orlić, S, *Svrsishodnost i primjena načela kontradiktornosti (raspravnosti) u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine*, Revija za pravo i ekonomiju, God. 25, Broj 1, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, 2024, 33-38.

³⁰ Član 78. stav 6. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine

Uloga i značaj nadležnih krivičnoprocesnih subjekata u istrazi kao prvoj fazi prethodnog postupka zavređuje osebnu pažnju naučne i stručne javnosti, s obzirom da u komparativnom smislu postoje značajne razlike između nadležnosti krivičnoprocesnih subjekata prema ranijem zakonu koji je propisivao sudski model istrage i prema tužilačkom konceptu istrage gdje nadležni tužilac ima dominantnu rukovodnu i nadzornu ulogu. U krivičnoprocesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, prepoznavamo jedinstven koncept istrage, bez postojanja prekrivičnog postupka. Također, zakonodavac je u pogledu standarda dokazivanja kao materijalnopravni uslov za pokretanje i sprovođenje istrage propisao postojanje osnova sumnje da je izvršeno određeno krivično djelo, iz čega primjećujemo da je spustio stepen sumnje. Naime, prema tužilačkom konceptu istrage koji važi od stupanja na snagu procesnih zakona na sva četiri nivoa u Bosni i Hercegovini iz 2003. godine, primjećujemo da je uloga suda pasivna kada je u pitanju pokretanje i sprovođenje istrage, primjena određenih krivičnoprocesnih radnji i preduzimanje drugih istražno – dokaznih aktivnosti. Kao što je naglašeno dominantnu ulogu ima nadležni tužilac koji samostalno i autonomno odlučuje o pokretanju i sprovođenju istrage, tako da se je uloga suda kontrolnog karaktera i svodi se na aktivnosti sudije za prethodni postupak koji je nadležan u ovoj procesnoj fazi.

S obzirom na vremensku distancu od usvajanja i stupanja na snagu procesnih zakona u Bosni i Hercegovini, moguće je kritički preispitati i sagledati opravdanost i svrsishodnost pojedinih zakonskih rješenja. Postavlja se pitanje da li je prihvatljivije i adekvatnije rješenje da istražni sudija, kako je to bio slučaj u ranijem sudskom modelu istrage, ima aktivnu istražno – dokaznu ulogu, pogotovo u vezi prikupljanja dokaza u istrazi (zakonitost dokaza), od važeg koncepta istrage koji nadležnom tužiocu povjerava dominantnu ulogu u istrazi. Drugo važno pitanje se samo po se bi nameće, a odnosi se na preširoka ovlaštenja nadležnog tužioca te potrebu propisivanja adekvatnih mehanizama kontrole od strane suda u vezi pokretanja i sprovođenja istrage i donošenja odluka. Treće pitanje koje zavređuje posebnu pažnju odnosi se na potrebu kontinuirane edukacije i specijalizacije krivičnoprocesnih subjekata kao i svih učesnika u krivičnom postupku, posebno kada se radi o specifičnim krivičnim djelima koja po prirodi stvari, načinu izvršenja i drugim specifičnostima zahtijevaju posjedovanje specifičnih znanja i vještina (npr. oblast visokotehnološkog/sayber kriminala, sprovođenje finansijskih istraga i dr.).

LITERATURA:

9. Aleksić, Ž, Škulić, M, *Kriminalistika, Deseto izdanje*, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, Centar za izdavaštvo i informisanje, Beograd, 2018;
10. Buha, M, *Finansijske istrage u Bosni i Hercegovini*, CRIMEN, XIV 1/2023, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, 2023;
11. Đurđić, V, *Perspektiva novog modela krivičnog postupka Srbije*, Žurnal za kriminalistiku i pravo, Vol. 20, No. 2, Kriminalističko-policijski univerzitet, Beograd, 2015;
12. Halilović, H, *Krivično procesno pravo, Knjiga prva: Uvod i temeljni pojmovi*, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu, 2021;

13. Ignjatović, Đ, Škulić, M, *Organizovani kriminalitet, Treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za izdavaštvo, Beograd, 2019;
14. Karović, S, *Krivičnopravno suzbijanje organizovanog kriminaliteta u Bosni i Hercegovini – mogućnosti, izazovi i perspektive*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 55, 4/2018;
15. Karović, S, Orlić, S, *Otkrivačka, istražna i dokazna uloga ovlaštenih službenih osoba u kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*, Policija i sigurnost, god. 9, br. 1-2, Ministarstvo unutarnjih poslova R. Hrvatske, Policijska akademija, Zagreb, 2020;
16. Karović, S, Orlić, S, *Svrishodnost i primjena načela kontradiktornosti (raspravnosti) u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine*, Revija za pravo i ekonomiju, God. 25, Broj 1, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, 2024;
17. Karović, S, *Posebne istražne radnje u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine*, Civitas, Vol. 2, No. 4, Fakultet za pravne i poslovne studije Dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, 2012;
18. Karović, S, *Savremeni izazovi u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine – očekivanja i stvarnost*, Uporednopravni izazovi u savremenom pravu – in memoriam dr Stevan Antonović, ured, Jovana Rajić Čalić. Beograd: Institut zauporedno pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, 2023;
19. Karović, S, *Tužilački koncept istrage u krivičnom procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova, Fakultet pravnih nauka, Sveučilište/Univerzitet „Vitez“, Vitez, broj 4, 2013;
20. Knežević, S. S, *Krivično procesno pravo, posebni dio, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Centar za publikacije, Niš, 2023;
21. Knežević, S.S, *Krivično procesno pravo, Opšti dio, Treće, izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Umiverziteta u Nišu, Centar za publikacije, Niš, 2023;
22. Mayorov, V. A, Виктимология цифровой преступности: концепция научного направления, *Victimology of Digital Crime: Research Direction Concept*, Виктимологија, Том 11, No 1, 9. <https://victimolog.ru/index.php/victimo/article/view/620/567>;
23. Pivić, N, *Koncept istrage prema krivičnopravnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine*, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, broj 19, godina 10, 2017;
24. Primorac, D, *Istraga u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu de lege lata i de lege ferenda*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Vol. IV, No. 1, Akademija pravnih znanosti Hrvatske, Zagreb, 2013;
25. Simović, N.M, Simović, M.M, *Istraga u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine*, Strani pravni život, 3/2011, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2011;

26. Simović, N.M, Marina, Simović, M. M., Govedarica, M, *Krivično procesno pravo, Uvod i opšti dio, Šesto izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, 2021;
27. Syahril, M.A.F, *Cyber Crime in Terms of the Human Rights Perspective*, International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding, Vol. 10, No. 5, 2023;
28. Zadorozhnaya, A.V., & Karović, S, *Human Rights and Criminal Process: Modern Tendencies*, European and Asian Law Review, 5(3), 15–21.
http://dx.doi.org/10.34076/27821668_2022_5_3_15;

PROPISI:

1. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine - „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/5, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 i 65/18.
2. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine - „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13, 59/14 i 74/20.
3. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske - „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 53/12, 91/17, 66//18 i 15/21.
4. Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine - „Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“ br. 10/03, 48/04, 06/05, 12/07, 14/07, 21/07, 27/14, 3/19 i 16/20.

Sadmir Karović, PhD, Associate Professor

Faculty of Law, University of Travnik
State Investigation and Protection Agency, Bosnia and Herzegovina

Suad Orlić, PhD, Associate Professor

Faculty of Law, University of Zenica

THE ROLE AND IMPORTANCE OF CRIMINAL PROCEDURE SUBJECTS IN THE INVESTIGATION

Summary: In this paper, the authors have paid special attention to the role of criminal procedure subjects in the investigation, given the specifics of the prosecutorial concept of investigation in the criminal procedure legislation of Bosnia and Herzegovina, taking into account the prescribed legal competencies. Namely, the procedural transformation from one procedural phase to another is connected and conditioned by certain legal conditions regarding the satisfaction of the standard of proof. It follows from the above that the efficient conduct and completion of criminal proceedings as a whole primarily depends on the efficiency of the competent criminal procedure subjects in the investigation as the first phase of the preliminary proceedings. The completion of the investigation in terms of the procedure of placing charges, or filing an indictment, depends on the evidence collected in the investigation and determining the existence of the standard of proof of reasonable suspicion. Therefore, the author's intention is to critically review the role and importance of the prosecutor who has the burden of collecting evidence, i.e. the burden of proof in criminal proceedings, then the police, i.e. authorized officials who have a dominant role at the implementation level and the court that performs a control role, and other participants in this procedural phase (experts, expert witnesses, etc.). Given that the issue of (in)efficiency of criminal justice is increasingly being raised and problematized in the scientific, professional and general public, we consider it justified and expedient to pay special attention to the role and importance of competent criminal procedural subjects in the investigation with special reference to certain theoretical - practical dilemmas and problems.

Keywords: Investigation, Criminal offense, Criminal procedure, Criminal procedural subjects.